

VERANTWOORDELIJK VOOR VRIJHEID

MENSENRECHTEN IN HET BUITENLANDS BELEID

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord

Samenvatting

I. Inleiding

Nieuwe ontwikkelingen
Mensenrechten in samenhang met veiligheid en welvaart
Noodzaak van selectiviteit en effectiviteit
Inzet en prioriteiten

II. Vrijheid en democratie

Vrijheid van meningsuiting en internetvrijheid
Vrijheid van godsdienst en levensovertuiging
Gelijke rechten voor iedereen

III. Vrijheid en veiligheid

Stelselmatige en grove mensenrechtenschendingen
Ondersteuning van mensenrechtenverdedigers
Mensenrechten in conflictsituaties

IV. Vrijheid en welvaart

Fundamentele arbeidsnormen (ILO) en gelijk speelveld
Maatschappelijk verantwoord ondernemen
Mensenrechten als bijdrage aan ontwikkeling

V. Instrumenten

Een actievere inzet via het EU-buitenlandbeleid
VN: op zoek naar nieuwe coalities
Versterking van regionale organisaties

Overzicht van actiepunten

Voorwoord

Deze actualisering van de Mensenrechtenstrategie van de Nederlandse regering is tot stand gekomen tegen de achtergrond van turbulente ontwikkelingen in de Arabische wereld. Hoewel we niet weten waar dit proces zal uitmonden, weten we wel welke richting wenselijk is: maatschappelijke en economische hervormingen, democratisering inclusief vrije en eerlijke verkiezingen, ingebed in rechtsstatelijkheid en respect voor mensenrechten. Ook elders staan mensenrechten onder druk en is blijvende waakzaamheid en inzet geboden.

Met het Nederlandse mensenrechtenbeleid beogen wij de menselijke afweer tegen onrecht en onderdrukking te versterken. We willen omstandigheden helpen scheppen die respect voor mensenrechten bevorderen. Dat doen we door mensenrechtenverdedigers te steunen. Zij zijn het, die van binnenuit verandering in hun samenleving tot stand moeten brengen. Dat doen we door notoire schenders van mensenrechten waar we kunnen de voet dwars te zetten. Dat doen we door in te zetten op een aantal fundamentele rechten, zoals de vrijheid van meningsuiting en de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging. Juist deze twee rechten openen de deur naar andere mensenrechten. Dat doen we ook door gelijkwaardigheid te bevorderen en discriminatie te bestrijden. Geslacht en seksuele geaardheid mogen bijvoorbeeld geen reden zijn mensen anders te behandelen.

De actualisering van het Nederlandse mensenrechtenbeleid geeft de plaats weer die mensenrechten innemen in het buitenlands beleid. Zij weerspiegelt op welke wijze de Nederlandse regering opkomt voor mensenrechten in de wereld.

We voelen ons verantwoordelijk voor vrijheid en voor deze vrijheid zetten we ons in.

Uri Rosenthal
Minister van Buitenlandse Zaken

SAMENVATTING

Bevordering van mensenrechten is naast het vergroten van veiligheid en welvaart kerndoel van het Nederlands buitenlands beleid. Deze actualisering van het mensenrechtenbeleid bouwt voort op de Mensenrechtenstrategie van 2007. Om effectief te zijn, moeten we selectief zijn en samenwerken met anderen.

Nederland richt zich in het bijzonder op die mensenrechtenterreinen waar vrijheid, veiligheid en welvaart elkaar versterken. Speciale aandacht gaat uit naar de bevordering van vrijheid van meningsuiting en internetvrijheid als middel om democratiseringsprocessen in met name de Arabische regio en andere regio's waar kansen liggen een impuls te geven. Ook andere rechten die onmisbaar zijn in een democratische rechtsstaat zijn prioritair. Het gaat in de eerste plaats om de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging: Nederland blijft actief opkomen voor de bescherming van religieuze minderheden, onder meer naar aanleiding van het verontrustende, toenemende geweld tegen christenen in diverse landen. In de tweede plaats maakt Nederland zich sterk voor het gelijke recht van een ieder deel te nemen aan maatschappelijke verbanden en bestuur. Vanwege zijn internationale voortrekkersrol komt Nederland in het geweer tegen twee vormen van discriminatie: discriminatie op grond van geslacht en discriminatie op grond van seksuele oriëntatie en genderidentiteit.

Op het snijvlak van mensenrechten en veiligheid zet Nederland zich in het bijzonder in voor het tegengaan en berechten van genocide en oorlogsmisdaden. Nederland spreekt zich consequent uit tegen grove mensenrechtenschendingen zoals marteling en het buitengerechtelijk laten verdwijnen van mensen. Wrede regimes die zich stelselmatig inlaten met dergelijke praktijken, zoals Iran, Noord-Korea en Birma, dienen te verstaan te krijgen dat ze zich schuldig maken aan flagrante schendingen van het internationale recht. Nederland bepleit krachtig optreden tegen en berechting van personen die grove mensenrechtenschendingen plegen. Nederland levert een actieve bijdrage aan de ondersteuning en bescherming van mensenrechtenverdedigers. Zij zijn immers een drijvende kracht achter structurele veranderingen in landen waar fundamentele vrijheden grootschalig worden geschonden.

Op het snijvlak van mensenrechten en welvaart bevordert Nederland de wereldwijde eerbiediging van fundamentele arbeidsnormen zoals het verbod op kinderarbeid. Dat is niet alleen een kwestie van opstaan tegen onrecht, maar levert ook een bijdrage aan een gelijk speelveld voor (Nederlandse) bedrijven. Dit kabinet hecht groot belang aan maatschappelijk verantwoord ondernemen, helpt bedrijven om in het buitenland mensenrechten te respecteren en bevordert internationale normstelling op dit vlak. Nederland maakt zich daarnaast sterk voor mensenrechten die direct verband houden met economische kansen van individuen, zoals de bescherming van landrechten, het recht op voedsel en het recht op water.

Om deze doelstellingen te behalen gaat Nederland nog actiever dan voorheen samenwerken met partners. Het verdelen van taken in multilateraal verband, met name binnen en met de EU, leidt tot meer efficiëntie én effectiviteit. Daarnaast zet Nederland in op de bevordering van mensenrechten via de Verenigde Naties (VN) en streeft Nederland naar doorbreking van bestaande politieke blokvorming binnen dat forum. Nederland richt zich verder op versterking van regionale mensenrechtenorganisaties, zowel binnen als buiten Europa.

I. INLEIDING

Het kabinet voelt zich verantwoordelijk voor het bevorderen van vrijheid in de wereld. Deze actualisering van het mensenrechtenbeleid geeft vorm aan die verantwoordelijkheid. Zij bouwt voort op de Mensenrechtenstrategie 'Naar een menswaardig bestaan' (2007). Daarin beschreven uitgangspunten, zoals de universaliteit en ondeelbaarheid van mensenrechten, blijven onverkort van kracht. Mensenrechten vertegenwoordigen de fundamentele waarden waarop de democratische rechtsstaat is gebaseerd.

Wij leggen onze eigen accenten. We spelen in op nieuwe ontwikkelingen. En we geven, scherper dan voorheen, uitdrukking aan de samenhang die er bestaat tussen mensenrechten, veiligheid en welvaart.

Effectiviteit van het beleid staat voorop. Om die reden moeten we selectief zijn en samenwerking zoeken. Onze concrete inzet richt zich op de vrijheid van meningsuiting en godsdienst; gelijke rechten voor vrouwen en homoseksuelen; ondersteuning van mensenrechtenverdedigers; aanpakken van mensenrechtenschenders; en de bevordering van fundamentele arbeidsnormen. Dit zijn onderwerpen waarop Nederland een bewezen meerwaarde heeft.

Dat wil niet zeggen dat we buiten deze onderwerpen om onze mond zullen houden. Flagrant schendingen van mensenrechten, zoals het neerslaan van vreedzame protesten, vervolging van mensen vanwege hun ras, of marteling van verdachten, verdienen altijd een weerwoord. Nederland spreekt zich consequent uit tegen ernstige mensenrechtenschendingen, zoals het ter dood brengen van politieke dissidenten, verdwijningen, het folteren van mensenrechtenverdedigers, en het uitvoeren danwel toelaten van geweld tegen (religieuze) minderheden. Regimes die zich met dergelijke praktijken inlaten, dienen duidelijk te verstaan te krijgen dat zij zich schuldig maken aan ernstige schendingen van het internationale recht.

Nieuwe ontwikkelingen

Een mensenrechtenbeleid kan geen blauwdruk zijn. We kunnen niet precies voorspellen in welke gebieden en op welke onderwerpen de Nederlandse inzet over twee jaar het hardst nodig zal zijn. We maken keuzes, maar als de situatie erom vraagt, moet er ruimte zijn om op nieuwe ontwikkelingen te anticiperen en te reageren. Waar zich kansen op verbetering voordoen, moeten we die van harte aangrijpen.

Zoals nu het geval is in Noord-Afrika en het Midden-Oosten. We mogen ons niet doof houden voor het streven naar vrijheid en democratie dat overal in de Arabische wereld opkomt. De inzet op burgerlijke en politieke vrijheden, rechtsstatelijkheid en ondersteuning van mensenrechtenverdedigers is nu juist daar van belang. Nederland gaat burgers in deze regio helpen om hun kansen op democratisering en meer respect voor fundamentele vrijheden ten volle te benutten. Dat is in het belang van mensen zelf. Maar het is net zo goed in het belang van Nederland en Europa. Wij hebben baat bij stabiliteit aan onze buitengrenzen. Voor ons is het ook goed, als in onze buurlanden de mensenrechten worden gerespecteerd en de regels van de rechtsstaat worden nageleefd. We mogen niet nalaten hieraan een bijdrage te leveren.

Mensenrechten in samenhang met veiligheid en welvaart

Het buitenlands beleid streeft drie doelen na: het bevorderen van stabiliteit en veiligheid in de wereld, het versterken van de economische positie van Nederland in de wereld en het bevorderen van mensenrechten en rechtsstaat. Veiligheid, welvaart, vrijheid: dat zijn de drie pijlers van onze internationale inzet.

Die pijlers staan natuurlijk niet op zichzelf. Ze zijn onderling verweven. Veiligheid en vrijheid dragen bij aan welvaart in de wereld, ook aan de Nederlandse welvaart. Maar het omgekeerde is ook waar: welvaart en veiligheid vergroten het respect voor fundamentele vrijheden. Het kabinet neemt deze onderlinge verbondenheid als uitgangspunt van zijn mensenrechtenbeleid. De bevordering van mensenrechten is niet alleen een waardevol doel op zich, maar we beschouwen onze inzet ook als instrumenteel om veiligheid en welvaart in de wereld te bevorderen.

Noodzaak van selectiviteit en effectiviteit

Om effectief te zijn, moeten we selectief zijn en keuzes maken. We kunnen niet alles. Waar gelijkgezinde landen - in EU-verband of daarbuiten - expertise en gedrevenheid aan de dag leggen sluit Nederland zich aan bij bestaande initiatieven. Ten aanzien van onderwerpen en situaties waar Nederland eigen deskundigheid en toegevoegde waarde heeft, nemen we zelf het initiatief. De regering wil geen symboolpolitiek bedrijven, maar menskracht inzetten waar Nederland daadwerkelijk een verschil kan maken.

Effectiviteit vereist ook dat we per onderwerp scherp bezien welk kanaal we inzetten om onze doelen te bereiken. Het credo is daarbij: multilateraal waar mogelijk, bilateraal waar nodig. Met het Verdrag van Lissabon en de aanstelling van een Hoge Vertegenwoordiger voor het buitenlands beleid is de EU als nooit tevoren in staat om een coherent en krachtig mensenrechtenbeleid te voeren. Daarvan wil het kabinet optimaal gebruik maken, in aanvulling op de al bestaande instrumenten. In de communicatie en dialoog over mensenrechten gaat het erom dat het resultaat telt.

Binnen de VN gaat Nederland bovendien op zoek naar nieuwe vormen van samenwerking met opkomende spelers en niet-traditionele coalities om blokvorming te doorbreken. Vanuit de overtuiging dat vooruitgang op mensenrechtengebied ook vooral uit mensen en samenlevingen zelf moet komen, zet Nederland daarnaast meer dan voorheen in op versterking van regionale mensenrechtenorganisaties, zowel binnen Europa als daarbuiten.

Inzet en prioriteiten

Op basis van bovenstaande uitgangspunten komt het kabinet tot de volgende inzet, die in het vervolg van deze mensenrechtenstrategie wordt uitgewerkt:

1. Vrijheid en democratie

Nederland bevordert de vrijheid van meningsuiting en de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging, twee vrijheden die fundamenteel zijn voor het functioneren van iedere democratische rechtsstaat. Nederland maakt zich sterk voor internetvrijheid en het gebruik van sociale media ter versnelling van democratiseringsprocessen. Nederland komt in het geweer tegen discriminatie op grond van geslacht en discriminatie op grond van seksuele oriëntatie en genderidentiteit. Daarmee wil Nederland een steun in de rug zijn voor diegenen die zich trachten te bevrijden van onderdrukking en streven naar een democratisch bestel waar ieder mens ongeacht godsdienstige of politieke overtuiging, geslacht of seksuele oriëntatie deel kan nemen aan maatschappij en bestuur.

2. Vrijheid en veiligheid

De samenhang tussen vrijheid, stabiliteit en welvaart betekent dat we onze middelen en menskracht ook inzetten om mensenrechten te bevorderen die tegelijkertijd stabiliteit en economische ontwikkeling mogelijk maken. Nederland komt in het geweer tegen grove mensenrechtenschendingen zoals marteling, de doodstraf en buitengerechterlijke verdwijningen. Daarnaast spant Nederland zich in om genocide en oorlogsmisdaden te voorkomen en daders te bestraffen. Nederland ondersteunt mensenrechtenverdedigers. Zij spelen een essentiële rol bij het aan de kaak stellen van onrecht. Daarvoor betalen ze vaak een hoge prijs. Het is onacceptabel dat velen van hen vastzitten of voor hun leven moeten vrezen vanwege hun vreedzaam opkomen voor de rechten en vrijheden van anderen. Nederland helpt deze mensen actief hun ideaal van een vrije, rechtvaardige en democratische samenleving te realiseren.

3. Vrijheid en welvaart

Eerbiediging van mensenrechten en economische ontwikkeling gaan vaak hand in hand. Wanneer burgers in vrijheid met elkaar hun eigen land kunnen besturen zorgt dat voor rust, stabiliteit en vertrouwen in de toekomst – belangrijke voorwaarden voor een goed ondernemingsklimaat. Daarvan profiteren niet alleen de inwoners van deze landen zelf, maar ook het internationaal bedrijfsleven dat in die landen investeert, waaronder het Nederlands bedrijfsleven. Daarom neemt Nederland - naast de bredere mensenrechtenagenda die in eerdere hoofdstukken werd gepresenteerd – een aantal concrete maatregelen die direct kunnen bijdragen aan economische

groei en ontwikkeling. Het gaat onder andere om het bevorderen van maatschappelijk verantwoord ondernemen, het afdwingen van respect voor fundamentele arbeidsnormen en in het bijzonder het tegengaan van kinderarbeid.

Het stellen van bovenstaande prioriteiten betekent ook dat Nederland ten aanzien van een aantal andere mensenrechtenonderwerpen vaker aansluiting zoekt bij de voortrekkersrol van partners in de Europese Unie (EU). Het betreft voor Nederland belangrijke onderwerpen als bescherming van etnische minderheden, de bestrijding van racisme en de bevordering van kinderrechten in het buitenlands beleid. Vanzelfsprekend blijft Nederland zich uitspreken tegen ernstige schendingen op die terreinen, maar vaker dan voorheen zal de Nederlandse inzet vooral gericht zijn op het ondersteunen van initiatieven van EU-partners.

II. VRIJHEID EN DEMOCRATIE

Dit kabinet is trots op de lange traditie die Nederland heeft als voorvechter van de vrijheden van godsdienst en meningsuiting, zowel nationaal als internationaal, en wil die traditie voortzetten. De vrijheid van meningsuiting en de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging liggen aan de basis van iedere democratische rechtsstaat waar mensen zonder angst voor vervolging hun overtuigingen vrij kunnen delen met anderen, waar misstanden via een vrij maatschappelijk debat aan de kaak kunnen worden gesteld, en waar burgers zelf via eerlijke en vrije verkiezingen aan het landsbestuur kunnen deelnemen.

In veel landen is de vrijheid van individuen om een godsdienst of levensovertuiging aan te hangen en uit te dragen helaas geen vanzelfsprekendheid. Godsdienstige minderheden zijn vaak slachtoffer van vervolging en systematische discriminatie. Recentelijk zagen wij verschillende gevallen van geweld tegen christenen in landen waar zij een minderheid vormen. Het zijn vaak diezelfde landen die ook mensen gevangen zetten simpelweg omdat zij het oneens zijn met de regering of omdat zij op vreedzame wijze vragen om democratie en vrijheid.

De vrijheid van meningsuiting is essentieel voor het functioneren van een democratisch bestel waarin onrecht wereldkundig kan worden gemaakt en waar kiezers en gekozenen zonder overheidsbemoeienis met elkaar informatie en ideeën kunnen uitwisselen. Daarbij spelen sociale media een steeds belangrijker rol. De recente gebeurtenissen in de Arabische regio onderstrepen opnieuw dat bloggers, facebookers en twitteraars een belangrijke motor zijn achter democratiseringsprocessen. Nederland wil inspelen op de mogelijkheden die internet en andere nieuwe technologieën bieden om vrijheid en democratie dichterbij te brengen. Dat betekent ook dat de strijd wordt aangebonden met internetcensuur en misbruik van het internet om dissidenten op te sporen.

In een democratische rechtsstaat is het essentieel dat iedereen ongeacht ras, geslacht, seksuele oriëntatie, godsdienstige of politieke overtuiging, of welk ander onderscheid dan ook, op gelijke voet met medeburgers kan deelnemen aan maatschappij en politiek. Nederland zet zich daarom in voor de bestrijding van discriminatie, in het bijzonder discriminatie op basis van geslacht en seksuele oriëntatie en genderidentiteit.

Vrijheid van meningsuiting en internetvrijheid

Nederland gaat door het vergroten van mediadiversiteit en –kwaliteit een krachtiger bijdrage leveren aan democratisering en het creëren van ruimte voor mensenrechtenverdedigers om op te komen voor de vrijheden van anderen. Daarbij is het garanderen van internetvrijheid essentieel.

Samen met onder meer de VS, Zweden, het Verenigd Koninkrijk en Canada zal Nederland een voortrekkersrol blijven vervullen op het gebied van internetvrijheid. Nederland zal met deze partners samenwerken in de ondersteuning, zowel politiek als financieel, van cyberdissidenten en bloggers.

Nederland pleit daarnaast voor omarming van gedragscodes voor bedrijven, bijvoorbeeld in het kader van het *Global Network Initiative*, een internationaal samenwerkingsverband van maatschappelijke organisaties, wetenschappers en bedrijven ter bevordering van de vrijheid van meningsuiting via het internet. Ook met de VS wordt intensief samengewerkt op dit thema. Er wordt bezien in hoeverre via de EU aansluiting kan worden gevonden bij Amerikaanse initiatieven zoals het wetsvoorstel inzake *Cybersecurity and Internet Freedom* en de *Global Online Freedom Act*

(GOFA), waarbij uiteraard goed moet worden gekeken naar de technische haalbaarheid en effectiviteit.

- *Nederland organiseert met enkele partners in 2011 een ministeriële conferentie over hoe landen, bedrijven, NGO's en internationale organisaties beter kunnen samenwerken om internetvrijheid te bevorderen. Zo worden afspraken gemaakt over het beter in kaart brengen van internetvrijheid in de wereld, over samenwerking bij het steunen van cyberdissidenten, over (zelf-)regulering van het bedrijfsleven om internetvrijheid in autoritaire landen te garanderen en over de wijze waarop overheden zich beter kunnen inzetten om zelf internetvrijheid te garanderen.*

Nederland financiert uit het Mensenrechtenfonds organisaties die zich bezighouden met het verbreden van internetcapaciteit en het omzeilen van internetcensuur in onder meer Iran, Zimbabwe en Birma. Nederland zal in de EU pleiten voor soortgelijke mogelijkheden uit het *European Instrument for Democracy and Human Rights*.

Ook zet Nederland actief in op versterking van het medialandschap in landen waar van mediapluriformiteit geen sprake is. Nederland zal overheden aanspreken op hun verantwoordelijkheid om ruimte te geven aan kritische journalistiek, ook op internet. Daarnaast zullen mediadiversiteitsprojecten worden ondersteund, zoals trainingen van journalisten en bloggers (o.a. in het omzeilen van internetcensuur) en het opzetten van nieuwssites en radioprogramma's.

- *Nederland maakt jaarlijks enkele stages mogelijk bij Nederlandse kranten- en tv-redacties voor aankomende journalisten, onder meer uit de Arabische regio.*

In het bijzonder in verkiezingstijd is het essentieel dat burgers kritische geluiden kunnen horen over overheidsbeleid. In de aanloop naar verkiezingen zullen Nederlandse ambassades daarom extra alert zijn op de persvrijheid. Wanneer zich een verslechtering voordoet, zal Nederland de autoriteiten hierop aanspreken. Nederland is zich bewust van de mogelijkheden die sociale media bieden als middel tot verkiezingswaarneming. Verschillende maatschappelijke organisaties experimenteren met het gebruik van twitter als middel om het verloop van verkiezingen door burgers zelf te laten monitoren. Dergelijk toezicht op verkiezingen door burgers vergroot niet alleen de transparantie van het verkiezingsproces, maar ook de betrokkenheid van burgers bij hun eigen verkiezingen.

- *Nederland stimuleert de verspreiding van digitale technieken onder kiezers in fragiele democratieën, zodat burgers via het internet melding kunnen maken van onregelmatigheden tijdens verkiezingen.*

Nederland wil daarnaast vaker gaan deelnemen aan internationale verkiezingswaarneming. Daarbij is het van belang onze meest ervaren mensen voor te dragen voor waarnemingsmissies. De regering zal daarom de inzet van (voormalige) Nederlandse parlementariërs aan verkiezingswaarneming aanmoedigen en faciliteren.

- *Het ministerie van Buitenlandse Zaken organiseert in 2011 een voorlichtingsbijeenkomst voor (voormalige) Kamerleden over verkiezingswaarneming. Daarbij wordt nadrukkelijk aandacht besteed aan toezicht van burgers via nieuwe media.*

In multilateraal verband - VN, Raad van Europa en de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) - zal Nederland initiatieven steunen die de vrijheid van meningsuiting, persvrijheid en internetvrijheid bevorderen. Wanneer VN- en/of OVSE-speciale mandaathouders op het gebied van de vrijheid van meningsuiting worden tegengewerkt, zal Nederland voor hen in de bres springen. Wanneer in multilateraal verband door staten pogingen worden gedaan om de media een bepaalde rol voor te schrijven, zal Nederland daartegen in het geweer komen.

- *Nederland maakt zich sterk voor expliciete uitbreiding van het mandaat van speciale rapporteurs op gebied van vrijheid van meningsuiting tot het houden van toezicht op internetvrijheid.*

Nederland zal zich daarnaast consequent blijven verzetten tegen pogingen om 'godsdienstlastering' als mensenrechtenschending aan te merken. Nederland blijft uitdragen dat een internationaalrechtelijk verbod op godsdienstlastering strijdig is met de vrijheid van meningsuiting

en niet past binnen het internationale mensenrechtenacquis, dat immers in het leven is geroepen om mensen te beschermen, niet godsdiensten, levensovertuigingen of ideologieën.

Vrijheid van godsdienst en levensovertuiging

In een groot aantal landen staat de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging structureel onder druk. Of het nu gaat om discriminatoir overheidsbeleid of spanningen tussen verschillende religieuze groepen, al dan niet aangewakkerd door radicale elementen in bepaalde samenlevingen - geweld tegen en achterstelling van religieuze minderheden is onacceptabel, en de bestrijding ervan is en blijft voor Nederland een belangrijke mensenrechtenprioriteit.

Nederland spant zich nog meer dan voorheen in om vervolging van godsdienstige minderheden tegen te gaan. In het reisprogramma van de mensenrechtenambassadeur zal prioriteit worden gegeven aan landen waar vrijheid van godsdienstige minderheden onder druk staat. Daarnaast zal de *pilot* godsdienstvrijheid die de afgelopen jaren door Nederlandse ambassades werd uitgevoerd, voorlopig worden uitgebreid van vijf naar tien landen. Na volledige evaluatie van de *pilot* zal de opportuniteit van verdere uitbreiding worden gezien.

- *Door dialoog met overheden en financiering van lokale projecten zetten ambassades in tien landen waar de vrijheid van godsdienst onder druk staat zich extra in voor de bescherming van religieuze en levensbeschouwelijke minderheden.*

Daadkrachtig EU-beleid is essentieel om de vrijheid van godsdienst wereldwijd beter te verankeren. Nederland maakt zich daarom sterk voor een centrale plaats voor de bevordering van de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging in het EU-buitenlandbeleid. De voorlopige vrucht daarvan, het EU-actieplan godsdienstvrijheid, dient de komende jaren ten uitvoer te worden gelegd. Nederland zal erop aandringen dat de EU met alle beschikbare middelen, waaronder de EU-mensenrechtendialogen en de handels- en associatie-akkoorden, druk uitoefent op landen waar de vrijheid van godsdienst systematisch wordt geschonden om tot structurele verbeteringen te komen.

- *Nederland verzoekt de EU om over de vorderingen in de uitvoering van het actieplan jaarlijks te rapporteren in de EU-Mensenrechtenrapportage, en zal binnen de EU bepleiten dat tenminste eenmaal per jaar een debat op politiek niveau plaatsvindt over de uitvoering van het actieplan.*

Voor veel regeringen is het geen vanzelfsprekendheid dat de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging ook het recht inhoudt om een niet-godsdienstige levensovertuiging aan te hangen. Nederland zal bilateraal en multilateraal pleiten voor naleving van het recht om van godsdienst te veranderen en iedere vorm van geloof naast zich neer te leggen. Nederland zal zich daarnaast inzetten voor expliciete opname van dit principe in resoluties en verklaringen in multilateraal verband.

- *Nederland bepleit in de VN dat in de jaarlijkse resolutie van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (AVVN) ter uitbanning van religieuze onverdraagzaamheid onderstreept wordt dat de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging ook het recht inhoudt om van godsdienst te veranderen danwel iedere vorm van godsdienst naast zich neer te leggen.*

In een democratische rechtsstaat is het essentieel dat kerk en staat van elkaar gescheiden zijn. Dit uitgangspunt zal een belangrijk onderdeel zijn van de Nederlandse inzet ter bevordering van de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging.

Gelijke rechten voor iedereen

In een democratische rechtsstaat is het essentieel dat iedereen ongeacht ras, geslacht, seksuele voorkeur, godsdienstige of politieke overtuiging, of welk ander onderscheid dan ook, op gelijke voet met medeburgers kan deelnemen aan maatschappij en politiek.

Helaas wordt het discriminatieverbod anno 2011 in veel landen nog op grote schaal geschonden. Discriminatie van vrouwen, homoseksuelen, etnische en religieuze minderheden, gehandicapten en andere kwetsbare groepen is in veel landen een geaccepteerd gebruik, dat vaak zelfs door wetten wordt gelegitimeerd.

Discriminatie is onrechtvaardig en berokkent economische schade. Degenen die stelselmatig worden achtergesteld, krijgen niet de kans hun talenten in te zetten ten behoeve van de samenleving. Discriminatie zorgt ook voor instabiliteit. Systematische onderdrukking van bevolkingsgroepen leidt vroeg of laat tot de terechte aanspraak op gelijke rechten, die – wanneer deze niet wordt gehonoreerd – kan uitmonden in sociale onrust en geweld.

Nederland wijst discriminatie op elke grond af. Een daadkrachtig buitenlandbeleid vereist echter dat keuzes worden gemaakt. Daarom komt Nederland de komende jaren vooral in het geweer tegen twee vormen van discriminatie bij de bestrijding waarvan ons land de afgelopen decennia expertise en reputatie opbouwde: discriminatie op basis van seksuele oriëntatie en genderidentiteit en discriminatie op basis van geslacht.

De rechten van lesbiënnes, homo's, bseksuelen en transgenders (LHBT) worden in het overgrote deel van de wereld systematisch geschonden. In maar liefst 85 landen is homoseksualiteit strafbaar, waaronder veel Afrikaanse landen. In zeven landen staat zelfs de doodstraf op homoseksuele handelingen. Nederland richt zijn beleid de komende jaren met name op regio's waar LHBT-rechten in bijzondere mate onder druk staan en regio's waar kansen liggen op vooruitgang, respectievelijk Afrika en Oost-Europa/Centraal-Azië.

Ten aanzien van Afrika zal de nadruk liggen op het tegengaan van strafbaarstelling van homoseksualiteit. Nederland zal erop toezien dat dit onderwerp steevast aan de orde komt in de dialoog met Afrikaanse OS-partnerlanden, alsmede in de artikel-8-dialogen tussen de EU en de Afrikaanse Unie (AU). Daarnaast zet Nederland samen met gelijkgezinde landen zijn lobby in de VN tegen strafbaarstelling voort. Het is zaak om het momentum van de afgelopen jaren om te zetten in verdere uitbreiding en versterking van internationale normstelling ter bescherming van homoseksuelen. Nederland was een van de initiatiefnemers van een verklaring in de VN-Mensenrechtenraad in maart 2011 over de beëindiging van strafbaarstelling van homoseksualiteit. De verklaring werd uitgesproken namens 85 landen, 18 meer dan in december 2008 toen een vergelijkbare verklaring werd afgelegd in de AVVN.

- *Nederland beziet naar aanleiding van de succesvolle verklaring in de Mensenrechtenraad samen met gelijkgezinde landen of, en zo ja, wanneer een VN-resolutie ter bescherming van homoseksuelen haalbaar is.*

Ten aanzien van Oost-Europa zal de nadruk liggen op bescherming van het recht van vergadering van LHBT-personen. Wanneer autoriteiten op arbitraire gronden weigeren vergunningen af te geven voor gayprides en/of geweld tegen homomanifestanten toelaten, maakt Nederland daartegen bezwaar. Afhankelijk van de effectiviteit gebeurt dat bilateraal en/of via multilaterale gremia zoals de EU, de Raad van Europa en de OVSE. De Raad van Europa is een belangrijk forum om aandacht te vragen voor de rechten van LHBT-personen, met name in de landen die wél lid zijn van de Raad van Europa maar niet van de EU. Nederland bevordert de naleving van de aanbeveling over LHBT-rechten die het Comité van Ministers in 2010 aannam. Op dit moment ontbreekt het nog aan effectief toezicht op deze aanbeveling.

- *Nederland zet zich in voor institutionalisering van het toezicht op de LHBT-aanbeveling in de Raad van Europa.*

Ook via de OVSE tracht Nederland verbetering te brengen in de positie van LHBT-personen in Oost-Europa en Centraal-Azië. Nederland zal zich in het kader van de menselijke dimensie van de OVSE inzetten voor expliciete erkenning van het verbod op discriminatie op basis van seksuele oriëntatie en genderidentiteit. Nederland maakt zich sterk voor een duidelijke mandatering van het mensenrechtenkantoor van de OVSE (ODIHR) om 'hate crimes' op basis van seksuele oriëntatie en genderidentiteit in het OVSE-gebied te monitoren en te bestrijden.

- *Nederland pleit voor opname van een verbod van discriminatie op basis van seksuele oriëntatie in de 'OVSE-commitments' en een expliciet mandaat voor het mensenrechtenkantoor van de OVSE om daarop toe te zien.*

Weinig mensenrechtenverdragen zijn door zoveel landen geratificeerd als het VN-verdrag inzake de uitbanning van discriminatie tegen vrouwen (CEDAW). Helaas laat de implementatie van het verdrag nog veel te wensen over, onder meer door de vele voorbehouden die onder andere door islamitische landen zijn gemaakt. Nederland blijft bezwaar maken tegen deze voorbehouden.

In een groot deel van de wereld worden vrouwen nog altijd in veel opzichten achtergesteld bij mannen. Discriminatie is vaak diep verankerd in cultuur en traditionele machtsverhoudingen. Belangrijke uitingen van deze achterstelling zijn geweld tegen vrouwen en de gebrekkige toegang tot seksuele en reproductieve gezondheidsrechten (SRGR). Op deze twee thema's heeft Nederland internationaal een leidende rol en zet die voort.

Geweld tegen vrouwen wordt bestreden door het financieel steunen van projecten 'in het veld' en het agenderen van het onderwerp in multilateraal verband. Ook draagt Nederland bij aan het VN-fonds voor de bestrijding van geweld tegen vrouwen. In EU-verband pleit Nederland voor een daadkrachtige uitvoering van de EU-richtsnoeren. In de Raad van Europa pleit Nederland voor spoedige afronding van de onderhandelingen en vervolgens brede ratificatie van het verdrag inzake geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld (CAHVIO). In de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (AVVN) vraagt Nederland door middel van een tweemaaljaarlijkse resolutie aandacht voor geweld tegen vrouwen. Nederland zet zich in om vrouwenhandel te bestrijden en de slachtoffers van dit schrijnende verschijnsel beter te beschermen.

- *Nederland zet zich bijzonder in voor het recht op toegang tot een onafhankelijke rechter voor vrouwen die het slachtoffer zijn van geweld. Dit krijgt bijzondere aandacht in de tweemaaljaarlijkse AVVN-resolutie. Tevens wordt hiervoor aandacht gevraagd op de internationale dag voor de bestrijding van geweld tegen vrouwen op 25 november 2011.*

Nederland streeft naar betere bescherming van de rechten van slachtoffers van mensenhandel. Samenwerking met de belangrijke herkomstlanden van slachtoffers van mensenhandel is een prioriteit van dit kabinet. Nederland intensificeert de operationele en niet-operationele samenwerking met deze landen en blijft een actief pleitbezorger van universele ratificatie en uitvoering van het VN-Mensenhandelprotocol en van het Raad-van-Europa-verdrag terzake dat voorziet in een onafhankelijk verificatiemechanisme.

Nederland maakt zich sterk voor de naleving van seksuele en reproductieve gezondheidsrechten. Daarmee wordt beoogd een bijdrage te leveren aan de zelfbeschikking van vrouwen. Nederland zal zich onder andere inzetten voor het vergroten van toegang tot reproductieve gezondheidszorg, het recht op gezinsplanning en het recht op toegang tot prenatale en postnatale zorg. Hiermee wordt aangesloten bij deze prioriteit binnen ontwikkelingssamenwerking.

III. VRIJHEID EN VEILIGHEID

Stelselmatige en grove mensenrechtenschendingen

Nederland spreekt zich consequent uit tegen grove mensenrechtenschendingen, zoals foltering, het opleggen van de doodstraf en het buitengerechtelijk laten verdwijnen van mensen. Nederland komt in het geweer tegen wrede regimes, zoals Iran, Noord-Korea en Birma, die zich met deze praktijken inlaten. Daarnaast blijft Nederland een actieve rol spelen in het tegengaan van genocide, oorlogsmisdrijven en misdrijven tegen de menselijkheid. Nederland pleit ervoor dat de daders van deze misdrijven niet vrijuit gaan.

- *Nederland speelt in de EU een initiërende rol wat betreft het opleggen van gerichte sancties tegen regimes en personen die de mensenrechten op grove wijze schenden.*

Internationale misdrijven mogen niet onbestraft blijven. Nederland blijft zich daarom inzetten voor een effectief internationaal systeem dat straffeloosheid wereldwijd bestrijdt, indien nationale vervolging niet mogelijk is. Nederland, met Den Haag als 'stad van vrede en gerechtigheid' waar internationale gerechtshoven, tribunalen en andere organisaties zijn gehuisvest, blijft zich ervoor inzetten dat zoveel mogelijk landen partij worden bij het Rome Statuut van het Internationaal Strafhof (ICC). De ondersteuning van het ICC en een aantal andere internationale strafhoven en tribunalen wordt vanzelfsprekend gecontinueerd.

Ondersteuning van mensenrechtenverdedigers

Wereldwijd komen mensen en organisaties op vreedzame wijze op voor mensenrechten. Mensenrechtenverdedigers spelen een essentiële rol in de verdediging van fundamentele vrijheden. Daarnaast zijn zij een belangrijke motor achter democratiseringsprocessen. De moed die deze mensen vaak aan de dag leggen verdient bijval, in morele en praktische zin.

Nederland wil het nemen van verantwoordelijkheid door individuele burgers steunen en zal daarom zoveel mogelijk aandacht vragen voor het werk van mensenrechtenverdedigers. Zo is het belangrijk om mensenrechtenverdedigers zichtbaarheid te geven. Bij bezoeken van bewindspersonen en de mensenrechtenambassadeur zal worden getracht structureel gesprekken te entameren met mensenrechtenverdedigers.

Sinds 2007 geeft de regering elk jaar een prijs, de Mensenrechtentulp, aan iemand die zich op uitzonderlijke wijze heeft ingezet voor mensenrechten. Deze uitreiking zal worden gecontinueerd.. De exacte modaliteiten van de Mensenrechtentulp worden in 2011 geëvalueerd.

- *Nederland continueert de jaarlijkse uitreiking van de Mensenrechtentulp..*

Leidraad bij interventies voor mensenrechtenverdedigers zijn de EU-richtsnoeren voor de bescherming van mensenrechtenverdedigers. Bij effectief gebruik vormen de richtsnoeren een solide basis ter bescherming van mensenrechtenverdedigers. Nederland beziet in hoeverre de EU-ambassadeurs in het veld nog beter gebruik kunnen maken van deze richtlijnen.

In het kader van de EU wordt gewerkt aan de ontwikkeling van het zogenaamde *Shelter City Initiative* in geval van acute situaties. Het betreft een initiatief om op gecoördineerde wijze mensenrechtenverdedigers tijdelijk onderdak te kunnen bieden in een netwerk van daarvoor geschikte steden of regio's, de *Shelter Cities*. Nederland heeft zich bij dit initiatief aangesloten en reeds verschillende activiteiten ondernomen. Nederland zal in de EU een stimulerende rol spelen bij de uitvoering van het *Shelter City Initiative*, en ook bij EU-partners aandringen om de mogelijkheden te verruimen voor het tijdelijk ondersteunen van mensenrechtenverdedigers.

- *Nederland dringt erop aan dat de EU een internationale conferentie organiseert ter inventarisatie van best practices bij het tijdelijk opvangen van mensenrechtenverdedigers. De conferentie moet leiden tot een meer gecoördineerde uitvoering van het Shelter City Initiative, waarbij gemeentes, maatschappelijke organisaties en het bedrijfsleven gezamenlijk optrekken om mensenrechtenverdedigers onderdak te bieden in een netwerk van daarvoor geschikte steden.*

Ook buiten de EU kijkt Nederland naar samenwerking met andere landen ter ondersteuning van mensenrechtenverdedigers. De Amerikaanse *Secretary of State* Hillary Clinton heeft in juli 2010 bij de *Community of Democracies*-bijeenkomst in Krakau een fonds voorgesteld waarmee bedreigde mensenrechtenorganisaties geholpen kunnen worden. De VS en een aantal gelijkgezinde landen, waaronder Nederland, werken momenteel aan de verdere uitwerking van dit fonds, dat de werktitel '*Lifeline*' heeft gekregen.

Nederland zal er voorts op toezien dat de bevindingen van mensenrechtenverdedigers aan bod komen tijdens de VN-landenexamens (*Universal Periodic Review*) en sessies van de VN-Mensenrechtenraad. Nederland zal aandacht vragen voor het werk van de Speciaal Rapporteur voor Mensenrechtenverdedigers, en onderneemt in het algemeen activiteiten om te zorgen dat Speciale Rapporteurs hun mandaat onafhankelijk kunnen uitoefenen.

- *De hierboven genoemde maatregelen worden uitgewerkt in een Nationaal Actieplan Mensenrechtenverdedigers dat in 2011 zal worden gepresenteerd.*

Mensenrechten in conflictsituaties

De bevordering van mensenrechten in instabiele landen vergroot de veiligheid en het toekomstperspectief van de mensen ter plaatse. Daarnaast helpt respect voor mensenrechten voorkomen dat mensen hun toevlucht zoeken in extremisme en dat er vrijplaatsen ontstaan waar internationale terroristen zich kunnen groeperen van waaruit zij een bedreiging vormen voor de mondiale veiligheid. In een tijd van voortdurende terroristische dreiging is het voorkomen van radicalisering en terrorisme en het wereldwijd opsporen van terroristen van extra groot belang. Het is daarbij essentieel dat landen niet voor de verleiding bezwijken om mensenrechtenstandaarden tijdelijk terzijde te schuiven bij de bestrijding van terrorisme. Landen moeten het ideaal van een rechtvaardige wereld waarin mensenrechten worden geëerbiedigd hoog houden, juist ook jegens degenen die zelf dat ideaal met geweld proberen te verbrijzelen. Alleen dan is terrorismebestrijding effectief op de langere termijn.

In het nieuwe beleid voor ontwikkelingssamenwerking is de bevordering van veiligheid en rechtsorde opgenomen als één van de vier prioriteiten. Nederland zet zich in voor het bevorderen van de menselijke veiligheid in zwakke staten door de onderliggende oorzaken van instabiliteit, conflict en uitsluiting aan te pakken. Met de onderstaande maatregelen wordt beoogd aan dat doel bij te dragen, waarbij uiteraard geldt dat deze ook worden ingezet in niet-partnerlanden.

Zo blijft Nederland een pleitbezorger van operationalisering van het beginsel *responsibility to protect* (R2P). Nederland zal misdaden tegen de menselijkheid steeds aan de orde stellen. Daarbij ligt de toekomst van R2P in belangrijke mate op regionaal niveau. Zomer 2011 verschijnt een rapport van de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties (SGVN) over de samenwerking van de VN met (sub-)regionale organisaties inzake R2P. Nederland zal, onder meer via de *Group of Friends*, inzetten op een krachtig rapport over samenwerking, met concrete aanbevelingen en adequate betrokkenheid van regionale organisaties in de discussie. Tevens zal Nederland inzetten op een voortzetting van de jaarlijkse AVVN-debatten over R2P zodat ook controversiële onderwerpen worden bediscussieerd.

- *Nederland maakt zich via de Group of Friends van R2P, waarvan het co-voorzitter is, sterk voor bredere acceptatie van de R2P-norm en adresseert daarbij ook de zorgen van de critici die vrezen voor misbruik van R2P.*

Nederland zal zich actief inzetten voor de preventie van genocide. Genocide wordt vaak voorafgegaan door eenzelfde patroon van gebeurtenissen.

- *Nederland draagt bij aan het verder ontwikkelen van methoden voor genocidepreventie en vraagt in de AVVN en de Mensenrechtenraad aandacht voor het gebruik van al bestaande indicatoren. De speciale VN-adviseurs inzake genocidepreventie en R2P formuleren ook een raamwerk voor 'early warning' van R2P-situaties. Nederland zal dit actief ondersteunen.*

Nederland vindt het van belang dat civiele en militaire missies voldoende aandacht besteden aan het tegengaan van mensenrechtenschendingen en schendingen van het humanitair oorlogsrecht. Dat kan op meer structurele wijze door het hervormen van de veiligheidssector, het geven van politietraining en het verbeteren van officiële en officieuze juridische infrastructuur. Ook als mensenrechten en humanitair oorlogsrecht geen expliciet onderdeel zijn van het desbetreffende mandaat zal Nederland tijdens het uitvoeren van civiele missies en militaire operaties de naleving ervan op actieve wijze bevorderen en erop toezien dat partners dat eveneens doen. Een dergelijke inzet past bij de actieve betrokkenheid van Nederland bij discussies op internationaal niveau over de naleving en ontwikkeling van het humanitair oorlogsrecht. Nederland zal deze actieve rol ook in de toekomst op zich blijven nemen.

- *Waar relevant voor het mandaat ziet Nederland erop toe dat tijdens missies en operaties aandacht is voor mensenrechten en humanitair oorlogsrecht en dat mensenrechtenexperts worden ingezet. Nederland draagt daarvoor ook eigen experts voor. In 2011 wordt een bijeenkomst georganiseerd met mensenrechten- en genderexperts.*

De actieve bijdrage van zowel mannen als vrouwen in het bereiken van vrede is een belangrijke basis voor het bestendigen van duurzame politieke en economische stabiliteit. Vrouwen dienen daarom de rechten en kansen te hebben om gelijkwaardig deel te nemen aan vredes- en wederopbouwprocessen. Nederland acht het van belang dat vooral bij het uitvoeren van civiele missies en militaire operaties aandacht aan vrouwenrechten wordt besteed. Nederland zal daarom actief uitvoering geven aan Veiligheidsraadresolutie 1325.

- *Conform de motie Ferrier stelt de regering een nieuw Nationaal Actieplan 1325 op, gericht op de bevordering van de rol van vrouwen bij het bereiken en bestendigen van vrede. Het nieuwe actieplan moet eraan bijdragen dat op structurele basis genderexperts worden ingezet in civiele missies en militaire operaties.*

Nederland vindt het van belang dat er bij de formulering van mandaten voor VN-vredesmissies naast aandacht voor genderspecten ook bijzondere aandacht is voor *Protection of Civilians*. Nederland steunt de VN bij verdere uitwerking van heldere operationele richtlijnen daartoe. Deze moeten het mogelijk maken dat VN-missies op verschillende terreinen burgers kan beschermen, niet alleen door facilitatie van het politieke proces, maar ook door bescherming te bieden tegen fysieke dreiging en door het creëren van een veilige omgeving. Een dergelijke inspanning strekt zich ook uit tot andere personen die recht hebben op bescherming, zoals gewonde of gevangengenomen strijders.

Nederland spant zich – in lijn met het Gemeenschappelijk EU-standpunt voor Wapenexport – ervoor in te voorkomen dat vanuit of via Nederland wapens worden geleverd die elders worden ingezet voor het schenden van de rechten van de mens. Nederland zal zich er sterk voor maken dat in het geval van een acute mensenrechtencrisis een (gedeeltelijke) EU-wapenexportstop naar het betreffende conflictgebied wordt ingevoerd. Daarnaast zal Nederland specifiek aandacht besteden aan de handel in kleine wapens die in conflictgebieden worden gebruikt voor het begaan van mensenrechtenschendingen en schendingen van het humanitair oorlogsrecht.

Een duurzame oplossing van conflicten vereist een rechtvaardige vrede. Berechting van schenders van mensenrechten doet niet alleen recht aan de slachtoffers, het stelt ook een voorbeeld, zowel binnen de grenzen van het land in kwestie als ook daarbuiten. Nederland zet zich daarom actief in voor de bevordering van *transitional justice*. Prioriteit ligt bij het versterken van nationale instellingen om straffeloosheid tegen te gaan, waarbij zo veel mogelijk aansluiting wordt gezocht bij lokale conflictbeheersing. Tegelijkertijd zal Nederland multilateraal en bilateraal bepleiten dat amnestie-wetgeving steeds in lijn is met internationale mensenrechtenstandaarden.

IV. VRIJHEID EN WELVAART

Eerbiediging van mensenrechten en economische ontwikkeling gaan vaak hand in hand. Wanneer burgers in vrijheid met elkaar hun eigen land kunnen besturen zorgt dat voor rust, stabiliteit en vertrouwen in de toekomst – belangrijke voorwaarden voor een goed ondernemingsklimaat. Daarvan profiteren niet alleen de inwoners van deze landen zelf, maar ook het internationaal bedrijfsleven dat in die landen investeert, waaronder het Nederlands bedrijfsleven.

Nederland zet zich in voor de naleving van fundamentele arbeidsnormen, zoals het verbod op kinderarbeid. Daarmee beoogt Nederland een bijdrage te leveren aan het tegengaan van uitbuiting. Internationaal opererende bedrijven hebben hier een belangrijke verantwoordelijkheid. Dit kabinet hecht groot belang aan maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) en wil het bedrijfsleven waar mogelijk ondersteunen om uitdagingen op het gebied van mensenrechten adequaat tegemoet te treden.

Nederland draagt door de bevordering van fundamentele arbeidsnormen ook bij aan de economische kansen van bedrijven. Goede arbeidsomstandigheden bij Nederlandse bedrijven bevorderen de motivatie en loyaliteit van de werknemers en daarmee de productiviteit. Anderzijds draagt de bevordering van respect voor arbeidsnormen bij buitenlandse bedrijven bij aan een gelijk speelveld. Immers, wanneer internationale standaarden als de ILO-normen wereldwijd gelijk gerespecteerd worden, voorkomt dit dat Nederlandse bedrijven een deel van hun markt verliezen aan bedrijven die lage prijzen kunnen rekenen door uitbuiting.

Ten slotte zet Nederland zich in voor de naleving van mensenrechten in relatie tot ontwikkeling. Nederland zet zich onder meer in voor landrechten en het recht op voedsel en water.

Fundamentele arbeidsnormen (ILO) en gelijk speelveld

Nederland maakt zich sterk voor universele ratificatie en tenuitvoerlegging van de vier fundamentele arbeidsnormen van de ILO: het verbod op kinderarbeid, het verbod op dwangarbeid, non-discriminatie en de vrijheid van (vak)vereniging. Effectiviteit vereist dat we onze inzet ook gestalte geven via het EU-handelsbeleid. Nederland pleit daarom voor consequente toepassing van de ILO-normen in onder meer het Algemeen Preferentieel Stelsel (APS). Nederland zet zich daarnaast in voor opname en naleving van genoemde normen middels de mensenrechtenclausules en duurzaamheidshoofdstukken die zijn verbonden aan de EU-(handels)verdragen met derde landen.

- *Nederland pleit voor het steevast aanmerken van mensenrechtenclausules in (handels)verdragen met derde landen als 'essentieel', waardoor de EU het desbetreffende verdrag eenzijdig kan opschorten in geval van niet-naleving. Voor wat betreft de modaliteiten kan daarbij sprake zijn van maatwerk afhankelijk van de relatie met het land in kwestie.*

Nederland heeft al jaren een voortrekkersrol op het terrein van kinderarbeid en zet die voort. Volgens de ILO zijn nog steeds meer dan 200 miljoen kinderen betrokken bij arbeid. Een groot deel

van deze kinderen wordt bovendien ingezet voor de ergste vormen van kinderarbeid. De afgelopen jaren heeft Nederland zich op verschillende vlakken ingezet om kinderen uit het arbeidsproces in de schoolbanken te krijgen. Hiervoor zijn verschillende instrumenten ingezet, zoals politieke, handels-, en OS-maatregelen, in verschillende gremia. De regering wil voortbouwen op de gedane investeringen. Nederland geeft opvolging aan de EU-raadsconclusies van juni 2010, en zet zich in voor de uitvoering van het brede pakket aan maatregelen. Het is van belang de Europese Commissie te blijven stimuleren om tot concrete maatregelen over te gaan.

- *Nederland organiseert ter verdere stimulering van de EU-aanpak van kinderarbeid een expert-bijeenkomst over de opvolging van de Raadsconclusies. Daarbij zal onder andere worden gekeken naar de mogelijkheden van inzet van het APS en handelsmaatregelen ter bestrijding van de ergste vormen van kinderarbeid.*

Mede dankzij een actieve Nederlandse lobby omarmde de beheersraad van de ILO in november 2010 de uitkomst van de wereldwijde conferentie tegen de ergste vormen van kinderarbeid, de 'Roadmap for achieving the elimination of the worst forms of child labour by 2016'. Daarbij is ook aandacht besteed aan de rol van bedrijven in de bestrijding van de ergste vormen van kinderarbeid. Om dat voor elkaar te krijgen is onder andere een internationaal bedrijvennetwerk tegen kinderarbeid opgericht. Nederland zet zich ervoor in om mede via dit netwerk opvolging te geven aan de Roadmap.

- *Nederland organiseert in samenwerking met het internationaal bedrijvennetwerk een internationale conferentie ter uitwisseling van best practices van bedrijven en regeringen die succesvol zijn geweest in de bestrijding van kinderarbeid.*

Maatschappelijk verantwoord ondernemen

Nederland gaat een impuls geven aan het werk van de Speciale Vertegenwoordiger bij de VN inzake mensenrechten en bedrijfsleven, John Ruggie, die recentelijk VN-richtlijnen opstelde waarmee de verantwoordelijkheid van bedrijven bij de naleving van internationaal geldende mensenrechtennormen in kaart wordt gebracht. Ruggie's uitgangspunten van 'protect, respect and remedy' en 'due diligence' sporen bedrijven aan de risico's van hun activiteiten op de mensenrechtensituatie inzichtelijk te maken en daarmee nadelige effecten te voorkomen of waar nodig te verminderen of te compenseren.

Nederland zet zich ervoor in dat het 'Ruggie-raamwerk' deel gaat uitmaken van bestaande (mensenrechten)standaarden voor internationaal ondernemen, zoals de richtlijnen voor multinationale ondernemingen van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) en de geactualiseerde *Performance Standards* van de Wereldbank. Daarnaast zal Nederland actief bijdragen aan de verdere acceptatie en implementatie van het 'Ruggie-raamwerk', zowel in VN-verband als nationaal.

- *Nederland zet zich actief in voor het aannemen van het Ruggie-rapport in juni 2011 in de Mensenrechtenraad.*
- *Nederland organiseert samen met het Nederlands bedrijfsleven een reeks bijeenkomsten over de toepassing van het Ruggie-raamwerk. Doel hiervan is te verhelderen wat de 'responsibility to respect' voor bedrijven precies inhoudt.*

Nederland bevordert daarnaast MVO en mensenrechten via het werk van de ambassades, die immers een actieve rol spelen als handelsbevorderaars. Intensivering van het beleid ter bevordering van mensenrechten in het kader van ondernemen is de afgelopen jaren met succes ingezet door de ambassades in Abu Dhabi, Ankara/Istanbul, Bogota, Brasilia, Moskou, New Delhi, Peking en Pretoria. Daarnaast ontwikkelde Nederland een handleiding voor ambassades om Nederlandse bedrijven in het buitenland te helpen op het gebied van MVO en mensenrechten: het zogenaamde 'MVO-paspoort'.

- *Nederland breidt het MVO-beleid uit naar alle ambassades die een belangrijke handelsbevorderende rol spelen, in het bijzonder de ambassades in landen waarmee Nederland een intensieve energierelatie heeft.*

- *Nederland ontwikkelt een interactief internetportaal waar ambassades, bedrijven en maatschappelijke organisaties met elkaar successen en tips op het gebied van MVO kunnen uitwisselen.*

Op een open en constructieve wijze zullen Nederlandse ambassades steeds de samenwerking tussen autoriteiten en bedrijven faciliteren om gezamenlijk mensenrechten in het productie- en handelsproces naar een hoger plan te tillen. Tot de nadrukkelijke mogelijkheden behoort ook het aangaan van publiek-private partnerschappen waarmee ambassades en Nederlandse bedrijven samenwerken om mensenrechten (in de productieketen) te bevorderen.

- *Nederland zet de komende jaren op iedere continent ten minste één PPP (publiek-private partnerschap) op ter bevordering van mensenrechten.*

Mensenrechten als bijdrage aan ontwikkeling

Respect voor mensenrechten en rechtsstaat zijn belangrijke voorwaarden voor economische groei in ontwikkelingslanden. Bij het vergroten van toegang tot *global public goods*, zoals kennis, een schoon milieu, duurzame energievoorziening, werkgelegenheid, veiligheid en eigendomsrechten, zal Nederland steeds óók opereren vanuit een mensenrechtenperspectief.

Nederland maakt zich sterk voor het recht op water en voedsel, twee prioritaire thema's in het ontwikkelingsbeleid. Indien de schaarste van water en voedsel zich de komende decennia doorzet, zal dit steeds meer raken aan het eliminaire bestaansrecht van mensen. Nederland zal zich er in multilateraal verband sterk voor maken dat het recht op water bredere acceptatie en uitwerking krijgt. Nederland besteedt daarbij bijzondere aandacht aan de bescherming van eigendoms- en landrechten. Toegang tot en rechtszekerheid over land voor boeren en rurale ondernemers, onder wie vrouwen, is immers van grote betekenis voor economische ontwikkeling.

- *Nederland organiseert en marge van de AVVN een evenement ter bevordering van het recht op water en het recht op voedsel.*

Daarnaast blijft Nederland zijn OS-bijdrage inzetten als instrument om regeringen aan te sporen mensenrechten te bevorderen. Nederland verwacht van partnerlanden dat zij mensenrechten respecteren.

- *Nederland betreft in zijn OS-relatie met partnerlanden de houding van de regeringen in kwestie om mensenrechten te respecteren. Begrotingssteun wordt niet gegeven als sprake is van corruptie, schending van mensenrechten en onvoldoende goed bestuur.*

V. INSTRUMENTEN

De bevordering van mensenrechten vereist een structurele inzet van allen die zich bezighouden met de uitvoering van het Nederlands buitenlands beleid. Mensenrechten worden betrokken bij het werk van bewindspersonen en diplomaten tijdens buitenlandse reizen, handelsmissies en andere contacten met de autoriteiten in landen waar mensenrechten onder druk staan. De ondersteuning van mensenrechtenverdedigers zal daarbij een centrale plaats innemen.

De inkrimping van het postennet mag niet leiden tot een verminderde mensenrechteninzet in de landen waar ambassades gesloten worden. Bij de besluitvorming over de toekomst van het postennetwerk wordt rekening gehouden met de bijdrage die verschillende posten kunnen leveren aan de eerbiediging van mensenrechten. Het verlies aan directe invloed in de landen waar de Nederlandse vertegenwoordiging wordt afgebouwd, zal worden gecompenseerd door versterkte inzet op mensenrechten in de desbetreffende landen via multilaterale kanalen zoals de VN en de EU.

Het Mensenrechtenfonds wordt ook de komende jaren aangewend om, in lijn met de mensenrechtenprioriteiten van dit kabinet, mensenrechtenorganisaties te steunen. Dit gebeurt onder meer via de ambassades. Zij hebben goed zicht op de behoeften van mensenrechtenorganisaties 'in het veld' die zich inzetten voor structurele verbetering van de mensenrechtensituatie. Daarbij wordt ook gezocht naar samenwerkingsmogelijkheden op onderwerpen die in landen zelf ook als een probleem worden ervaren en waarvoor de politieke wil aanwezig is om vooruitgang te boeken. Daarnaast zal door de instelling van de Transitiefaciliteit

Arabische Wereld een financiële bijdrage worden geleverd aan democratisering en ontwikkeling van de rechtsstaat in de Arabische regio.

Met het oog op de efficiëntie en effectiviteit van het mensenrechtenbeleid zal Nederland vaker dan voorheen zijn mensenrechtendoelstellingen trachten te verwezenlijken via het multilaterale kanaal. Daarbij wordt een aantal nieuwe accenten gezet, die in deze paragraaf worden uitgewerkt. Ten eerste zet Nederland meer in op samenwerking in EU-verband. Ten tweede gaat Nederland binnen de VN meer doen aan het doorbreken van blokvorming, waarbij interregionale samenwerking en het tot stand brengen van niet-traditionele coalities sleutelbegrippen zijn. Ten derde gaat Nederland meer doen aan versterking van regionale mensenrechtenorganisaties, zowel binnen Europa als daarbuiten. Ten slotte kan worden opgemerkt dat de regering steeds vanuit een constructief-kritische houding zal bezien welk multilateraal kanaal het beste kan worden bewandeld om resultaat te boeken.

Een actievere inzet via het EU-buitenlandbeleid

Met het Verdrag van Lissabon is een belangrijke impuls gegeven aan de versterking van het gemeenschappelijk buitenlandbeleid van de EU. De aanstelling van de Hoge Vertegenwoordiger voor Buitenlandse Zaken en Veiligheidsbeleid en de oprichting van de Europese dienst voor extern optreden (EDEO) moeten gaan zorgen voor een eendrachtiger en daarmee daadkrachtiger beleid van de EU ten aanzien van derde landen, onder meer op het gebied van mensenrechten.

Nederland heeft er alle belang bij dat het buitenlandse mensenrechtenbeleid van de EU een succes wordt. Inzetten op mensenrechten via de EU geeft niet alleen meer impact aan het Nederlandse mensenrechtenbeleid, het leidt ook tot een efficiëntieslag: door een goede taakverdeling binnen de EU wordt dubbel werk voorkomen en kunnen landen en EU-instituties zich specialiseren op specifieke deelonderwerpen. Nederland heeft traditioneel een sterke inbreng in het mensenrechtenbeleid van de EU. Door de interne taakverdeling binnen de EU kan Nederland een nog krachtiger trekkende rol vervullen op de eerder beschreven nationale mensenrechtenprioriteiten. Andere onderwerpen worden in grotere mate dan voorheen overgelaten aan de expertise van andere lidstaten.

Nederland zal de Hoge Vertegenwoordiger voor Buitenlandse Zaken en Veiligheidsbeleid aansporen actief gebruik te maken van het EU-mensenrechteninstrumentarium in de vorm van verklaringen, demarches, mensenrechtendialogen, en interventies in het kader van mensenrechtenrichtsnoeren. De Hoge Vertegenwoordiger heeft als vicevoorzitter van de Commissie eveneens een coördinerende rol ten aanzien van andere onderwerpen van het EU-externe beleid, zoals handelsbeleid en ontwikkelingssamenwerking. Deze dubbelrol biedt kansen voor het beter laten doorwerken van mensenrechten op deze beleidsterreinen. Nederland zal erop aandringen dat de Hoge Vertegenwoordiger deze kansen ook benut.

Van groot belang is dat de EDEO voldoende capaciteit vrijmaakt voor mensenrechten. Alleen op die manier kan de coördinatie van het gemeenschappelijk EU-standpunt in de verschillende internationale mensenrechtenfora haar vruchten afwerpen. Nederland heeft hier de afgelopen periode al sterk op aangedrongen en blijft dat doen. Nederland dringt ook aan op een krachtige EU-mensenrechtenstrategie, die HV Ashton – zoals zij eerder toezegde aan het Europees Parlement – in 2011 zal presenteren. Ook vraagt Nederland om een jaarlijkse rapportage van de behaalde resultaten.

Op verzoek van de regering wordt door de Commissie Mensenrechten van de Adviesraad Internationale Vraagstukken een advies opgesteld aan de regering over de vraag hoe het EU-mensenrechtenbeleid slagvaardiger, coherenter en zichtbaarder kan worden gemaakt. Dit advies, dat in de zomer van 2011 gereed zal zijn, zal mede richting geven aan de verdere bepaling van de Nederlandse inzet voor de komende periode.

VN: op zoek naar nieuwe coalities

Nederland ziet er op toe dat het VN-apparaat voldoende slagkracht heeft om de rechten van de mens wereldwijd te kunnen bevorderen en beschermen. De Hoge Commissaris voor de Rechten van de Mens en haar kantoor (het OHCHR) hebben wat dat betreft een strategische rol en dienen onafhankelijk te kunnen opereren. Ook de VN-verdragscomités en speciale procedures dienen voldoende slagkracht te hebben en hun onafhankelijkheid dient te worden gegarandeerd.

Voorts zet Nederland zich in de Algemene Vergadering en via de Mensenrechtenraad onder andere in voor de onafhankelijkheid van het OHCHR en de speciale procedures, voor het behoud van ruimte voor landenspecifieke mensenrechtensituaties, voor evenredige aandacht voor de mensenrechtensituatie in het Midden-Oosten en voldoende ruimte voor participatie door NGO's. Nederland zal zich in die fora – met EU-partners en andere gelijkgestemden – krachtig verzetten tegen introductie van begrippen als 'culturele diversiteit' en 'traditionele waarden' in het mensenrechtendiscours en andere pogingen om het respect voor de universaliteit van de rechten van de mens te ondermijnen.

Nederland zal zich er daarnaast – wederom vooral in EU-verband – voor inspannen om onwelgevallige blokvorming waar mogelijk tegen te gaan. Deze blokvorming staat onder leiding van een aantal *hardliners* en vindt haar voedingsbodem deels in disproportionele nadruk op religieuze identiteit. Deze blokvorming kan deels worden geneutraliseerd door in te spelen op diversiteit binnen bestaande groepen en door het aangaan van coalities met landen waarmee traditioneel misschien minder wordt samengewerkt op mensenrechtendossiers, maar die ten aanzien van specifieke thema's relatief gelijkgestemd zijn. Daarnaast poogt Nederland blokvorming te doorbreken door gematigde landen in staat te stellen vaker zelfstandig positie te bepalen, bijvoorbeeld door ondersteuning van kleine vertegenwoordigingen bij de VN in Genève en New York.

De *Universal Periodic Review* (UPR) in de Mensenrechtenraad speelt een nuttige rol bij het tegengaan van blokvorming, omdat met de UPR álle landen aan een *peer review* worden onderworpen. Nederland zal – ook als waarnemer – blijven bijdragen aan in principe alle UPR-landenexamens en zal lidstaten ondersteuning aanbieden bij de voorbereiding van hun examens en bij de uitwerking van aanbevelingen. De examens en aanbevelingen worden de leidraad voor de beoordeling van de mensenrechtensituatie door posten en worden structureel meegenomen in beleidsdialogen.

Versterking van regionale organisaties

Nederland zet meer in op regionale (mensenrechten-)organisaties als hefboom voor regionale bevordering van mensenrechten. Deze organisaties kunnen veel invloed hebben op de naleving van mensenrechten omdat landen vaak eerder geneigd zijn te luisteren naar hun burens dan naar mondiale, vaak als 'westers' gepercipieerde, mensenrechtenkritiek. De bevordering van mensenrechten via regionale organisaties vergroot bovendien het gevoel van betrokkenheid van regeringen bij de mensenrechtensituaties in andere landen in de regio.

Nederland tracht het mensenrechtentoezicht van regionale organisaties te versterken, zowel binnen de eigen regio Europa (EU, Raad van Europa, OVSE) als daarbuiten (*Organization of American States, African Union, Association of Southeast Asian Nations*).

Nederland spant zich ervoor in dat de samenhang in het werk van de verschillende regionale organisaties wordt vergroot. Hoewel iedere organisatie een eigen rol, geografische focus en thematische zwaartepunten heeft, wordt vaak vergelijkbaar werk gedaan. Door meer samen te werken kan expertise worden vergroot, kunnen progressieve ontwikkelingen in de richting van verscherpt mensenrechtentoezicht worden versneld en kan er een belangrijke efficiëntieslag worden gemaakt.

Regionale organisaties in Europa

EU intern

Ook binnen de EU moet respect voor mensenrechten een vanzelfsprekendheid zijn. Het is zaak ook binnen Europa te blijven toezien op naleving van mensenrechten, te meer daar de niet-nakoming van mensenrechtenstandaarden binnen de EU schadelijk is voor de geloofwaardigheid van het externe mensenrechtenbeleid van de EU en van Nederland.

Het Verdrag van Lissabon biedt aanknopingspunten voor verscherpt toezicht op mensenrechten binnen de Unie. Zo zal de EU partij worden bij het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM), met onder meer als gevolg dat burgers mensenrechtenschendingen door de EU *qualitate qua* aan het Europees Hof voor de Rechten van de Mens in Straatsburg kunnen voorleggen.

Daarnaast heeft het Handvest van de Grondrechten, dat aan de basis ligt van het werk van het EU-Grondrechtenagentschap, de status van bindend recht gekregen. Ook is een Eurocommissaris aangetreden voor Justitie, Fundamentele Rechten en Burgerschap die toeziet op de naleving van grondrechten bij de implementatie van EU-recht door de lidstaten. Nederland levert waar mogelijk een bijdrage aan het functioneren van deze nieuwe mensenrechtenarchitectuur binnen de Unie.

Een goed werkende rechtsstaat in de Europese landen is in het Nederlandse belang en Nederland zal er daarom strikt op blijven toezien dat kandidaat-lidstaten aan de eisen inzake respect voor mensenrechten en een ontwikkelde rechtsstaat voldoen, voordat ze kunnen toetreden.

Raad van Europa

De Raad van Europa speelt een essentiële rol als toezichthouder op de mensenrechtensituatie in 47 Europese landen. Nederland steunt de huidige plannen van de Secretaris-Generaal voor het stellen van prioriteiten binnen de activiteiten van de Raad en meent dat de voor Nederland prioritaire thema's, zoals de monitoring van naleving van de verdragen, baat hebben bij een Raad van Europa die inhoudelijk en financieel meer dan nu focust op zijn kerntaken.

De Raad van Europa, en in het bijzonder de Venetië Commissie, die adviseert over de juridische fundamenteën van de kerntaken van de Raad, bezit expertise op het gebied van constitutie en democratische instituties. Bij de transitie van Oost-Europese landen naar volwaardige democratieën heeft deze Commissie haar waarde bewezen. Nederland is er voorstander van dat deze expertise mede wordt ingezet ter ondersteuning van democratiseringsprocessen in de Arabische regio.

De centrale pijler van de Raad van Europa is het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM). Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens houdt toezicht op de naleving hiervan. Het Hof is een belangrijk instrument om in de landen met een nog beperkte mensenrechtentraditie – met name in Oost-Europa - structurele verbeteringen op mensenrechtengebied af te dwingen.

Tegelijkertijd is Nederland van mening dat het Hof niet zijn eigen gezag moet verzwakken door uitspraken te doen over zaken die slechts op perifere wijze verband houden met mensenrechten. Daardoor kan jurisprudentiële inflatie optreden en het draagvlak voor het Hof afnemen. Voorkomen moet worden dat het Hof een automatische, vierde beroepsinstantie wordt voor niet-mensenrechten-gerelateerde zaken. Nederland is voorstander van een sterk Hof dat zich bezighoudt met toezicht op de kern van het Europese mensenrechtenacquis. Om de geloofwaardigheid van het Hof op de lange termijn te bevorderen zal Nederland daarom bepleiten dat het Hof meer ruimte laat voor de 'margin of appreciation' van verdragspartijen bij de concrete invulling van standaarden die op meer afgeleide wijze samenhangen met het EVRM.

Nederland constateert daarnaast dat de gebrekkige tenuitvoerlegging van de uitspraken van het Hof door sommige landen het gezag van het Hof in toenemende mate ondermijnt. Nederland zal daarom in het Comité van Ministers meer nadruk leggen op de verplichting van alle Raad van Europa-lidstaten om Straatsburgse vonnissen correct en tijdig ten uitvoer te leggen.

Nederland steunt ook andere (expert)organen van de Raad van Europa die toezicht houden op de naleving van mensenrechten. Het gaat in het bijzonder om het Comité ter Voorkoming van Folteringen en Onmenselijke of Vernederende Behandeling of Bestrafing (CPT) en de Europese Commissie tegen Racisme en Intolerantie (ECRI). Nederland hecht belang aan de onafhankelijke positie van de Commissaris voor de Mensenrechten die snel en met gezag aandacht moet kunnen vragen voor ernstige mensenrechtenschendingen binnen het Raad-van-Europa-territoire. Nederland ondersteunt de Commissaris actief, momenteel onder andere door het financieren van twee van zijn medewerkers.

OVSE

De Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) is een belangrijk mensenrechtenforum voor Nederland ter bevordering van mensenrechten in het gebied 'ten oosten van Wenen'. De OVSE omvat een aantal landen dat geen lid is van de EU en/of de Raad van Europa, waaronder de vijf Centraal-Aziatische republieken Kazachstan, Oezbekistan, Kirgizië, Turkmenistan en Tadjikistan, stuk voor stuk landen waar de mensenrechtensituatie op veel vlakken verbetering behoeft.

Een belangrijk kenmerk van de menselijke dimensie van de OVSE is de ruimte die wordt gegeven aan het maatschappelijk middenveld om mensenrechtenschendingen aan de kaak te stellen en daarover in dialoog te treden met hun respectieve regeringen. Nederland zal de deelname van Oost-Europese en Centraal-Aziatische NGO's aan bijeenkomsten binnen de menselijke dimensie aanmoedigen en faciliteren.

Als bijzonder aandachtsgebied stelt Nederland specifiek de rechten van homoseksuelen in de OVSE-context aan de orde. Nederland hecht traditioneel ook groot belang aan de activiteiten van het *Office for Democratic Institutions and Human Rights* (ODIHR), de Vertegenwoordiger voor de Vrijheid van de Media en de Hoge Commissaris Nationale Minderheden (HCNM). Dit komt tot uitdrukking in de bijdrage aan extrabudgettaire financiering van deze instellingen en hun activiteiten. Nederland draagt bij aan de huisvestingskosten van de HCNM.

Regionale organisaties buiten Europa

De *Organization of American States* (OAS) werd in 1948 opgericht ter bevordering van vrede en veiligheid, versterking van democratie en economische en culturele samenwerking in Noord- en Zuid-Amerika. Het *Inter-American Court of Human Rights* en de *Inter-American Commission of Human Rights* bieden de mogelijkheid mensenrechtenschendingen aan een supranationale instantie voor te leggen. Hoewel minder vergaand dan de mensenrechtenarchitectuur in de Raad van Europa, hebben beide organisaties veel met elkaar gemeen.

- *Vanuit het Mensenrechtenfonds zal Nederland de Inter-American Commission for Human Rights financieel ondersteunen ter ontwikkeling van een strategisch plan voor de behandeling van de zich steeds verder uitbreidende 'caseload'.*

De in 1967 opgerichte *Association of Southeast Asian Nations* (ASEAN), richt zich op economische, culturele en veiligheidssamenwerking in Zuidoost-Azië. Ook de bevordering van mensenrechten is een doelstelling van de organisatie. De in 2009 binnen ASEAN opgerichte *Intergovernmental Commission on Human Rights* is een eerste voorzichtige stap richting supranationaal toezicht op mensenrechten. Het mandaat van deze commissie is echter nog beperkt en van een individueel klachtrecht is vooralsnog geen sprake. Bemoeienis vanuit 'het Westen' met mensenrechten in deze regio ligt erg gevoelig; een langetermijnstrategie om vertrouwen te winnen is essentieel.

Nederland tracht respect voor mensenrechten in Afrika onder meer via de Afrikaanse Unie te bevorderen. Hoewel samenwerking niet altijd eenvoudig is, bieden de artikel-8-dialogen aanknopingspunten om mensenrechtenschendingen op het Afrikaanse continent aan de orde te stellen. Ook vindt samenwerking plaats in het kader van het *Africa-EU Partnership on Democratic Governance and Human Rights*. De recentelijk opgerichte *African Court of Justice and Human Rights* kan daarbij een belangrijke rol spelen. Het is zaak de AU de gewenste materiële en ideële steun te geven om van dit mensenrechteninstrument een succes te maken. Ook hier is samenwerking en uitwisseling van expertise de aangewezen weg om een effectief, supranationaal mensenrechtentoezicht in de regio van de grond te krijgen.

Gelieerd aan de Liga van Arabische Staten is de Arabische Commissie voor de Rechten van de Mens, die in 2004 het zogenaamde '*Arab Charter on Human Rights*' aannam. In het licht van de recente ontwikkelingen in de regio biedt dit instrument mogelijk aanknopingspunten om mensenrechten in de regio te bevorderen.

- *Nederland versterkt de samenwerking met regionale organisaties, en zal als eerste stap bezien wat de mogelijkheden zijn van personele uitwisselingen, al dan niet in EU-verband.*

VI. OVERZICHT VAN ACTIEPUNTEN

Vrijheid van meningsuiting en internetvrijheid

- Nederland organiseert met enkele partners in 2011 een ministeriële conferentie over hoe landen, bedrijven, NGO's en internationale organisaties beter kunnen samenwerken om internetvrijheid te bevorderen. Zo worden afspraken gemaakt over het beter in kaart brengen van internetvrijheid in de wereld, over samenwerking bij het steunen van cyberdissidenten, over (zelf-)regulering van het bedrijfsleven om internetvrijheid in autoritaire landen te

garanderen en over de wijze waarop overheden zich beter kunnen inzetten om zelf internetvrijheid te garanderen.

- Nederland maakt jaarlijks enkele stages mogelijk bij Nederlandse kranten- en tv-redacties voor aankomende journalisten, onder meer uit de Arabische regio.
- Nederland stimuleert de verspreiding van digitale technieken onder kiezers in fragiele democratieën, zodat burgers via het internet melding kunnen maken van onregelmatigheden tijdens verkiezingen.
- Het ministerie van Buitenlandse Zaken organiseert in 2011 een voorlichtingsbijeenkomst voor (voormalige) Kamerleden over verkiezingswaarneming. Daarbij wordt nadrukkelijk aandacht besteed aan toezicht van burgers via nieuwe media.
- Nederland maakt zich sterk voor expliciete uitbreiding van het mandaat van speciale rapporteurs op gebied van vrijheid van meningsuiting tot het houden van toezicht op internetvrijheid.

Vrijheid van godsdienst en levensovertuiging

- Door een dialoog met overheden en financiering van lokale projecten zetten ambassades in tien landen waar de vrijheid van godsdienst onder druk staat zich extra in voor de bescherming van religieuze en levensbeschouwelijke minderheden.
- Nederland verzoekt de EU om over de vorderingen in de uitvoering van het actieplan jaarlijks te rapporteren in de EU-Mensenrechtenrapportage, en zal binnen de EU bepleiten dat tenminste eenmaal per jaar een debat op politiek niveau plaatsvindt over de uitvoering van het actieplan.
- Nederland bepleit in de VN dat in de jaarlijkse resolutie van de AVVN ter uitbanning van religieuze onverdraagzaamheid onderstreept wordt dat de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging ook het recht inhoudt om van godsdienst te veranderen danwel iedere vorm van godsdienst naast zich neer te leggen.

Gelijke rechten voor iedereen

- Nederland beziet naar aanleiding van de succesvolle verklaring in de Mensenrechtenraad samen met gelijkgezinde landen of, en zo ja, wanneer een VN-resolutie ter bescherming van homoseksuelen haalbaar is.
- Nederland zet zich in voor institutionalisering van het toezicht op de LHBT-aanbeveling in de Raad van Europa.
- Nederland pleit voor opname van een verbod van discriminatie op basis van seksuele oriëntatie in de 'OVSE-commitments' en een expliciet mandaat voor het mensenrechtenkantoor van de OVSE om daarop toe te zien.
- Nederland zet zich bijzonder in voor het recht op toegang tot een onafhankelijke rechter voor vrouwen die het slachtoffer zijn van geweld. Dit krijgt bijzondere aandacht in de tweejaarlijkse AVVN-resolutie. Tevens wordt hiervoor aandacht gevraagd op de internationale dag voor de bestrijding van geweld tegen vrouwen op 25 november 2011.

Stelselmatige en grootschalige mensenrechtenschendingen

- Nederland speelt in de EU een initiërende rol wat betreft het opleggen van gerichte sancties tegen regimes en personen die de mensenrechten op grove wijze schenden.

Ondersteuning van mensenrechtenverdedigers

- Nederland continueert de jaarlijkse uitreiking van de Mensenrechtentulp.
- Nederland dringt erop aan dat de EU een internationale conferentie organiseert ter inventarisatie van *best practices* bij het tijdelijk opvangen van mensenrechtenverdedigers. De conferentie moet leiden tot een meer gecoördineerde uitvoering van het *Shelter City Initiative*,

waarbij gemeentes, maatschappelijke organisaties en het bedrijfsleven gezamenlijk optrekken om mensenrechtenverdedigers onderdak te bieden in een netwerk van daarvoor geschikte steden.

- De regering werkt aanvullende maatregelen uit in een Nationaal Actieplan Mensenrechtenverdedigers dat in 2011 zal worden gepresenteerd.

Mensenrechten in conflictsituaties

- Nederland maakt zich via de *Group of Friends* van R2P, waarvan het co-voorzitter is, sterk voor bredere acceptatie van de R2P-norm en adresseert daarbij ook de zorgen van de critici die vrezen voor misbruik van R2P.
- Nederland draagt bij aan het verder ontwikkelen van methoden voor genocidepreventie en vraagt in de AVVN en de Mensenrechtenraad aandacht voor het gebruik van al bestaande indicatoren. De speciale VN-adviseurs inzake genocidepreventie en R2P formuleren ook een raamwerk voor '*early warning*' van R2P-situaties. Nederland zal dit actief ondersteunen.
- Waar relevant voor het mandaat ziet Nederland erop toe dat tijdens missies en operaties aandacht is voor mensenrechten en humanitair oorlogsrecht en dat mensenrechtenexperts worden ingezet. Nederland draagt daarvoor ook eigen experts voor. In 2011 wordt een bijeenkomst georganiseerd met mensenrechten- en genderexperts.
- Conform de motie Ferrier stelt de regering een nieuw Nationaal Actieplan 1325 op, gericht op de bevordering van de rol van vrouwen bij het bereiken en bestendigen van vrede. Het nieuwe actieplan moet eraan bijdragen dat op structurele basis genderexperts worden ingezet in civiele missies en militaire operaties.

Fundamentele arbeidsnormen (ILO) en gelijk speelveld

- Nederland pleit voor het steevast aanmerken van mensenrechtenclausules in (handels)verdragen met derde landen als 'essentieel', waardoor de EU het desbetreffende verdrag eenzijdig kan opschorten in geval van niet-naleving. Voor wat betreft de modaliteiten kan daarbij sprake zijn van maatwerk afhankelijk van de relatie met het land in kwestie.
- Nederland organiseert ter verdere stimulering van de EU-aanpak van kinderarbeid een expert-bijeenkomst over de opvolging van de Raadsconclusies. Daarbij zal onder andere worden gekeken naar de mogelijkheden van inzet van het APS en handelsmaatregelen ter bestrijding van de ergste vormen van kinderarbeid.
- Nederland organiseert in samenwerking met het internationaal bedrijvennetwerk een internationale conferentie ter uitwisseling van *best practices* van bedrijven en regeringen die succesvol zijn geweest in de bestrijding van kinderarbeid.

Maatschappelijk verantwoord ondernemen

- Nederland zet zich actief in voor het aannemen van het Ruggie-rapport in juni 2011 in de Mensenrechtenraad.
- Nederland organiseert samen met het Nederlands bedrijfsleven een reeks bijeenkomsten over de toepassing van het Ruggie-raamwerk. Doel hiervan is te verhelderen wat de '*responsibility to respect*' voor bedrijven precies inhoudt.
- Nederland breidt het MVO-beleid uit naar alle ambassades die een belangrijke handelsbevorderende rol spelen, in het bijzonder de ambassades in landen waarmee Nederland een intensieve energierelatie heeft.
- Nederland ontwikkelt een interactief internetportaal waar ambassades, bedrijven en maatschappelijke organisaties met elkaar successen en tips op het gebied van MVO kunnen uitwisselen.
- Nederland zet de komende jaren op iedere continent ten minste één PPP (publiek-private partnerschap) op ter bevordering van mensenrechten.

Mensenrechten als bijdrage aan ontwikkeling

- Nederland organiseert en marge van de AVVN een evenement ter bevordering van het recht op water en het recht op voedsel.
- Nederland betreft in zijn OS-relatie met partnerlanden de houding van de regeringen in kwestie om mensenrechten te respecteren. Begrotingssteun wordt niet gegeven als sprake is van corruptie, schending van mensenrechten en onvoldoende goed bestuur.

Versterking van regionale organisaties

- Vanuit het Mensenrechtenfonds zal Nederland de *Inter-American Commission for Human Rights* financieel ondersteunen ter ontwikkeling van een strategisch plan voor de behandeling van de zich steeds verder uitbreidende 'caseload'.
- Nederland versterkt de samenwerking met regionale organisaties, en zal als eerste stap bezien wat de mogelijkheden zijn van personele uitwisselingen, al dan niet in EU-verband.